

UČITELJSKI LIST

GLASILO „ZVEZE SLOVANSKIH UČITELJSKIH DRUŠTEV V TRSTU“.

Izhaja 1., 10. in 20. vsakega meseca. — Uredništvo in tiskarništvo v Trstu (15), Via Udine 35, III. — Hrvatski dopisi naj se pošiljajo na naslov: Vinko Šepić, nadučitelj u Buzetu. — Izdaja „Zveza slovenskih učiteljskih društev v Trstu“, za tiskarništvo odgovoren Silvester Pertot. — List je za člane izdajateljice brezplačen, naročnina za nečlane Lir 24.— Tekoči poštni račun. — Tiska Tiskarna Eđinost v Trstu.

Št. 27

V Trstu, dne 20. septembra 1923.

Leto IV.

Naša sloboda u školi

Nad Istrom stala se spuštati polaganó crna noć. Uzduhom lije se teška sumornost, a nad opevanim idealima školske slobode stale se hvatati lake pahuljice prvog sněga. S rta Kamenjaka tog zametka prvoginja, rasprostire se ledena plahta prama širini istarskog krša. Kako se suzuje Istra od severa prema jugu tako suzuje i broj naših škola idući od severa prema jugu, a tako biva redom okljaštren i okrnjen duh slobode, duh poleta i slobodnog razvitka u oñim školama, koje su doista još tveke hrvatske i mi na njima još uvek nastavitići. — Govoriti o uzgoju narodnog čuvstva u tim laži-školama posve je smešno, suvišno i nepotrebno. O mogućnost odnosno nemogućnost takvog vaspitanja znadu već i vrapci pod krovom. Kād bi se uopće dogodilo, da je učitelj spomenuo reći Hrvat, Jugoslavija, Zagreb... bio bi to već prestupak zakona. Čak i kod zemljopisa kad sam jednom poučavao decu o Jugoslaviji, bio sam s neke strane upozoren i opomenut. No pustimo to sada na stran. Da se ne bi možda pomislilo, da je sve ovo nekakav politicum, ograničiti ću se samo na pedagoško-psihološki moment, pokušat ću da iznesem i istaknem posledice stezanja slobode u našim školama. Naše škole nalaze se većinom po periferijama i onde, gde je u općini jedna ili dve naše škole. — Kako je učitelj nadziran, pod kojom se strogom paskom nalazi, to bijaše već opetovano naglašeno u našem listu.

Učitelj u takvoj školi hoda po korovu i truju. Gdekođ stane, tu je opasno, da mu se trnje uvuče u golu nođu. Prinukan je da se u svemu i sváčemü ograničuje. Lukavost mora da vodi čitav njegov rad; opreznost i obzir treba da prati svaki njegov pokretaj. Mora da stisne svoj dušu, da je potera u najuži kut, da joj sveže i poreže krila. — Tmurno stupa pred decu, zebe ga telo, srce i duša. Sve njegovo biće biva prodrmano crne magle spuštaju na nj svoj veó. Živci ko da mu obamiru, ko da studen i hadnoća jure i poremećuje skladnost i harmoniju. I volja mu jenjava i klone, ko da i nju zahvaća mrtvilo opće potištenosti. Učiteljev se polet i svežina — ti najmoćnije delujući činitelji — lome i skrćavaju. Ostaje od njega samo stup, okamenina, drveni čovek, pun samopregora stradanja i boli. Navali svojih čuvstava ne može da odoli. Trpi danas, pregaraj sutra, steži i sužuj osećaje svoje naravi, te čuvstva sve dotle, dok se ne iscedi čitav sok, čitava suština, pa da ostane samo tvar, materija ili kinemato-

grafska slika čoveka. — Cijeli se ovaj proces zbiva neopazice i postepeno, tako da čovek ni ne oseća kako se u nutrinju ušuljava sena nesreće, dok se konačno ne vidi u pravoj slici, gde počinje da se uspoređuje i pita: jesam li to ja? jesam li ja onaj bivši poletni, veseli i živahni učitelj? Nepobitne su ovo trdnje, prokušani i doživljeni momenti, koji su skućili i zagrabili mnogo uč. silu.

A zašto se to tako zbilo, kako se ovo dogodilo, gde su i kakvi su tome razlozi, to svi znamo i pogadjamo, kad postoje sledeći uzročni činitelji: 1. večita paska nad učiteljem, 2. zabrana pevanja, tog najsladjeg peciva za uzgojniko, 3. zabrana šetnja, izleta i sastanaka sa decom drugih škola, 4. zabrana roditeljskih sastanka i priredjivanja zabavica, 5. naše škole — to mi je poznato — svako nadzire, svako im smeta; dolazi da ih inspicira i kakav općinski sluga; kr. karabinijeri slušaju, propitkuju i paze što se sve radi, 6. ima čak slućaja, gde je detetu kakvog našeg izroda posebice povereno, da pazi i nadgleduje učitelja i njegov rad u školi.

I mnogo drugih sličnih razloga mogao bih nabrojiti, ali nek ovo bude za sada dosta. Ovo nam je posve dostatno, da stvorimo čistu i jasnu sliku u kakvom blatu, u kakvoj se gnjusnoj kaljuži nalaze naš učitelj, škola i učenik. — Može li pri svemu tomu da uzgajatelj bude drukćiji, može li njegovo duševno raspoloženje biti povoljnije i čistije od prije napomenutog?

A sada koju o učeniku. — Uzgojnik ne dobiva dostatno duševne hrane, ne može da raste i cvate premda je, recimo, dotični učitelj obradio makari čeli program svoje škole. — Nema slobode duha, koji bi morao da mu pruži os i pokretalo životne snage. Mlada duša hoće da pije iz čistog izvora svežu vodu. Pomanjkanjem svete slobode u školi, koju mora svako da ceni i uvažuje, presahniju se i isušuju zadnji izvori dobre vode. Dećji duh hoće da leti, da razmahuje i širi svoja krila.

Krletka, a ne škola u kojoj se dnevno nalazi naš učenik, ne može da mu za to pruži nikakve zgode i prilike. Obratno. Ona mu samo osjenčuje let. Ta može li se razviti mišljenje i čuvstvovanje u neslobodnoj školi?! Sloboda je prirodni zahtev življenja, a bez prirode nema života. Konac prvome, svršetak je drugome. U neslobodnoj školi nema mesta poletu i zanosu, koje oboje diže i podržava život. Dete će u ropskoj školi posvema zakrčjaviti i obnemoći, postat će sužanj i rob — prava slika današnjih vremena i sadašnjih prilika. Mesto da mališa

provejava duh slobode, gazi se ju težkim nogama. — Dečje se sposobnosti ne mogu harmo- nično razviti, kad im manjka glavni uvet života, kad im manjka prvi pedagoški princip, princip slobodnog rada, mišljenja i učinkovanja. I dete će, mesto razcvata i bujnosti, mesto cveta i ploda, postati već u ranoj mladosti zakržljalo, uvenuti pupoljak bez energije i odvažnosti, bez snage i života. Bit će, što no se veli, u mladosti star, a u proleću mlitav, suh i uvehav. Eto vam i jedan primer. Jednom mi drug iz okolice ispriča: Moje se trogodišnje dete u noći često budi, skoči i preplačeno viče: Gde su, tata, gde su oni što tuku ljude; bežimo, bežimo! Starija bi deca rado pevala, ali su tako prestrašena, da sama primete; ali ako oni čuju da pevamo i da se veselimo, što će onda biti? Što li sve iz toga sledi i kakve ima to užasne posledice na meku i osetljivu dušicu našeg mališa? Zabija se strah u mlade kosti, u sitnu dušu uvičuje

se nekakav nevidljivi crv, koji će gristi, izjedati — a ja bi čak rekao — i zakopati, uništiti polet, svežnu i razmah nevinih duša. — Otvorio sam i ovu stranicu naše tužne knjige. Ali nek nas ne bude strah pred crnim senama. Rane su i boli doista otkrivene, a ja ne znam i nenalazim tomu drugog uspešnog leka, već da gospodi vlastodržcima doviknem: Učinite kratku ali odrešitu operaciju; oslobodite učitelje od teških i nesnosnih ovih okova, odrešite čvrste ove lance, odstranite gnjilobu. Dajte vaspitačima najdragoceniji dar — slobodu, koja neka poput sunčanih zraka, što osvetljuju i griju naše telo, osvežuje, razveseljuje i diže takodjer njih same, a onda one, koje su njima povereni, da iz njih isklešu ljude značajnike naroda i čovečanstvu na čast i probit.

Ili školu sa slobodom ali znajte, da se ropstvo uvek i svuda osvećuje, jer ništa na svetu i u svemiru ne izumire. **M. D.**

Edinica, ednica, enica

Nekje sem slišal to le imenovanje: **edinice**, desetine, stotice.

Ne vem, kje so se učili takih **edinic**, jaz se ne spominjam, da bi mi jih bili kdaj vsiljevali.

Beseda edinica ni nastala iz glavnega števnik eden, ampak iz ločilnega števnik edini, edina, edino. Kaj je torej edinica? — Edina hčerka je moja edinica ali edinka, kakor je edini sin moj edinec.

Ednica bi bila pravilna beseda za pojem, ki ga izraža. Kot pa ne sklanjamo več eden, ednega, ednemu, ampak eden, enega, enemu in kot ne govorimo več ednajst, ampak enajst, kjer se je d izpahnil, tako je najpravilneje **enica**. — Torej ne ednice (da o ednicah sploh ne govorimo več), ampak enice.

O pravilni rabi števnik eden in en pri računstvu.

Mnogo nas je, ki rabimo števnik eden napačno, posebno pri računstvu.

Pravilno se glasi: Krajša oblika **en** se rabi, kadar stoji pred samostalnikom; daljša oblika **eden** se rabi, kadar stoji brez samostalnika (pa se mora na samostalnik nanašati), na pr. Pri nas je bil samo **en** mož. Izmed desetih povabljenih je prišel samo **eden**.

Mi pa učimo v 1. š. L: **Eden** svinčnik in **eden** svinčnik sta dva svinčnika. **Eden** ročnik in **eden** ročnik sta dva ročnika, kar je seveda napačno. — Pravilno: **En** svinčnik in **en** svinčnik sta dva svinčnika. **En** ročnik in **en** ročnik sta dva ročnika. Ko pa povzamemo to seštevanje brez samostalnika, moramo seveda rabiti: **Eden** in **eden** je dva. Prav tako: Dvajset **en** učenec in trideset **en** učenec sta petdeset dva učenca. Dvajsed **eden** in trideset **eden** je petdeset dva.

O rabi števnik noben, nobeden.

V Breznikovi slovnici sta pri glavnem števniku o rabi noben in nobeden sledeča primera: Noben človek ni hotel pomagati. Toda: Nobeden ni hotel pomagati. — Drugi primer je napačen.

Števnik nobeden ne more stati namesto imena, ker ni zaimek (kar velja tudi za števnik eden). Namesto imena stojita v podobnih primerih zaimka nikdo in nihče. Torej edino pravilno: Nikdo ali nihče ni hotel pomagati.

Seveda moramo vedeti, da sme stati krajša oblika noben samo pred imenom, daljša oblika nobeden pa ne sme stati pred imenom, nalično kot en in eden.

Kdaj naj torej rabimo daljšo obliko nobeden? — Nobeden se rabi, ko stoji sicer brez imena, pa se nanaša na kako ime: Izmed toliko ljudi ni hotel nobeden pomagati. Med vsemi temi možmi ni nobeden poštenjak.

Za lepše razumevanje razvijemo to tako le:

Napačno je, ker števnik en ni poudarjen: **En** človek nam je pomagal. V takih primerih mora stati pred samostalnikom pridevni zaimek: **Neki** človek nam je pomagal. Pravilno pa je, ker je števnik poudarjen: Samo **en** človek nam je pomagal. Brez samostalnika (torej namesto imena) pa stoji samostalni zaimek: **Nekdo** nam je pomagal.

Če je števnik en zanikan, je vedno poudarjen; torej: Niti **en** človek nam ni hotel pomagati; ali: Ne **en** človek nam ni hotel pomagati; zato: Noben človek nam ni hotel pomagati. — Brez samostalnika mora stati samostalni zaimek: **Nikdo** ali **nihče** nam ni hotel pomagati.

Dvakrat napačno je: **Eden** nam je pomagal; prvič ker števnik eden ni poudarjen in drugič, ker se vrnja namesto zaimka. Edino pravilno je s samostalnim zaimkom, ker stoji namesto samostalnika: **Nekdo** nam je pomagal. — Samo **eden** nam je pomagal, je prvič pravilno, ker je poudarjeno, drugič pa le tedaj, če se (tudi če samo miselno) nanaša na kako ime, kot na pr. Ali vam je dosti ljudi pomagalo? Samo **eden** nam je pomagal. Tu se števnik eden nanaša na ime ljudje v vprašalnem stavku. Torej: Izmed toliko ljudi nam je samo eden pomagal.

Pomni pa: Če vprašamo z zaimkom, moramo tudi odgovoriti z zaimkom: Ali vam je kdo pomagal? Da, nekdo nam je pomagal; ali: Da, neki človek nam je pomagal!

Če je števnik eden zanikan, je vedno poudarjen; torej: Izmed toliko ljudi nam ni hotel eden pomagati; ali: Izmed toliko ljudi nam ni hotel ne eden pomagati; zato: Izmed toliko ljudi nam ni hotel nobeden (napačno: nikdo ali nihče pomagati. — Ali: Nobeden izmed mojih prijateljev me noče več spoznati; ali pa: Noben prijatelj me noče več poznati.

Pravilno je tudi: Ali vam je dosti ljudi pomagalo? Nobeden nam ni pomagal. Tu se števnik nobeden nanaša na ljudi v vprašalnem stavku. — Če pa vprašam z zaimkom, moram tudi odgovoriti z zaimkom: Ali vam je kdo pomagal? Nikdo ali nihče nam ni pomagal. (Glej naliko zgoraj!)

Napačne so tudi sledeče oblike, kjer se vrinja števniki namesto zaimka: Nobenega nisem videl (kakor ne smem govoriti: Enega sem videl, ampak: Nekoga sem videl). Prav: Nobenega človeka nisem videl; ali brez imena, kjer mora stati samostalni zaimek: Nikogar nisem videl. Ali pa če se nanaša na samostalnik: Nobenega izmed bratov nisem videl. — Prav tako je napačno: Nobenemu nisem dal jesti.

IZ ORGANIZACIJE

DRUŠTVENIM BLAGAJNIKOM. Priporočam, da se članarina redno pobira, ker je zastanke toliko teže plačevati, kolikor večji so. Z avgustom t. l. se vsled sklepa delegacije plačuje mesečno 10 L. radi ustanovljene Samopomoči. Kdor dolguje Zvezi, naj poravnava čimprej, ker imamo različne obveznosti.

Blagajnik Zveze.

POZIV. Pozivam društvene tajnike, da mi pošljejo seznam vseh sprememb v službenem razmerju učiteljstva po poedinih šolah za leto 1923/4 kakor hitro se izvršijo.

Zvezin tajnik.

Slomškova zveza v Idriji*) je zborovala dne 21. junija 1923. Običajno predavanje je imel topot tovariš Zazula, ki nam je podal prav dobrih misli o učiteljevem delovanju med učenci v dobi, ki je za mladino najbolj nevarna — namreč ko napoli dorasita, komaj 14 letna, zapusti ljudsko šolo. Izkušnje so nas izučile, da ljudska šola v vseh šolskih letih nikakor ne nudi učencu tega, kar bi mu po vesti in dolžnosti morala — namreč, da bi ga vzgojila v samostojno mislečega, npravno krepkega in značajnega človeka. Pač mu nudi nekaj znanja, a to je vse premalo za življenje, premalo opore v trdem boju za obstanek. — Seveda temu ni kriv posameznik-učitelj; krivi so predvsem učni načrti, kriv je temu ves obstoječi družabni red, krive so razmere, v katerih živimo in tisoč okolščin, ki jim navadno ne pripisujemo nikake važnosti. — Ker torej šola ne zadošča življenjskim zahtevam, treba je, da učitelj tudi po dovršeni dobi ostane v neposrednem stiku s svojimi učenci

Prav: Nobenemu človeku nisem dal jesti; ali: Nikomur nisem dal jesti. Ali pa: Nobenemu izmed teh ljudi nisem dal jesti.

Da povzamemo: Zaimka nikdo, nihče stojita namesto imena, ker sta pač zaimka; števniki noben more stati samo pred imenom, daljša oblika nobeden stoji sicer samostojno, a se mora nanašati na ime.

Ivan Miletič.

ter jih morda potom predavanj društev, itd. s krepko roko vodi v času, ko jim manjka vsake opore in jih val življenja najčešče zažabi in zanese v napačne struje. —

Predavatelj je žel za svoje razmeram in potrebam ustrežajoče predavanje obilo priznanja.

Samostojni predlogi. Navzoči tovariši in tovarišice so izrazili svoje predloge za deleg. zborovanje v Gorici.

P. L.

*) Poročilo je zakasnelo brez krivde uredništva. Oprostite!

Vsem članom (icam) «Slov. učit. društva za Istro».

Meseca avgusta sem odposlal vsem članom, za katere vem počitniško bivališče, «Okrožnico» s priloženo obveznico in s 6 položnicami. Ostale položnice se bodo razdelile na jesenskem zborovanju.

Tov.(ce), ki niso prejeli omenjenih listin in položnic prosim, da se javijo takoj, ko pridejo na mesto, da jim morem poslati položnice in druge listine, da se bodo prepričali, kako stojimo z računi pri Zvezi. Je nujno potrebno, da to store, in če bodo morali plačevati previsoke mesečne obroke.

Onim, ki se pritožujejo, — a ne na odbor — da sem jih taksiral kar za 300 L sporočam, da že tretje leto prejemajo list, a ga niso še plačali. Če se je komu zgodila krivica, naj se obrne name. Rade volje popravim morebitno krivico, oziroma dam potrebna pojasnila. Tovariši(ce)! Skrbite, da pridejo na prihodnje del. zborovanje delegati z jasnejšim licem kot je bilo na preteklem zborovanju v Gorici! Da vam bo prejšnji stavek umljivejši, preberite še enkrat okrožnico in izprašujte si vest! Redno plačujoči se nikoli ne pritožujejo. Čuden pojav! Kdor ga zna pojasniti, naj se v bodoče oglasi v listu.

Blagajnik.

FELJTON

Obrazi iz naših vrst

V časih se mi je zdelo, da smo učitelji revni na krepkih osebnostih. Nič več nisem tega mnenja. Mnogo jih je sredi naših vrst izgubljenih, mnogo jih je v gluhi molk potopljenih, polni moči so nekateri, polni želj, polni volje, polni razpoloženj. So kot zrela zrnja. Izluščil bi jih rad iz teme, razsvetil bi rad njih obraze.

1. Metod Peternelj.

To je eden najbolj skritih, ki v javnosti ne dà glasu od sebe. Toliko bolj govorijo o njem osebe, ki ga poznajo. Pri svojih sošolcih je veljal za atleta, za izbornega plavača, ki se vzdrži nad vodo preko deset ur, bil je na glasu, da je izboren hipnotizer, da je neprekosljiv biljardist poleg tega je bil izborni verziran v literaturi, najboljši violinist takrat na učiteljski, njegov slikarski talent pa mu je obetal naravnost lepo bodočnost.

Ko sem bil lani pri Saši Santelju, nekdanjem njegovem učitelju risanja, mi je dejal:

Peternelj ima izreden slikarski talent. Še na učiteljski mi je naslikal sliko, da sem kar ostrmel. Hranim jo še vedno za spomin. —

Dolgo ni dal Peternelj glasu od sebe. Nekoč pa se je pojavil v Trstu. Nakupil je različne vrste lesa in govoril je mnogo o intaržiji in hipnotizmu. Nato se je znova zakopal v molk. Radovednost me je pa zažabila in me je pahnila v vlak.

Brzovlak je oddrčal s postaje. Zaspani jutranji obrazi, lena povpraševanja kam, kod? Zavozili smo v solnce, žarki so nam vtrepotali čez oči. Hiteli smo zastirati okna. Hvala bogu, senca! Predor. Smrad po dimu. Spet solnce! Svetel pramen se je zapletal ženi v lase in je odkakoval v mrzličnem nemiru. Trst se je zmanjšal. Izginjalo je morje. Vlak je zarohnel med skale. Spet predor. Kras. Telegrafski drogovi so se divje lovili, veselo so švigale žice navzgor, navzdol, tiho je krožila pokrajina mimo nas. — Nebo kot modrica, na njem tu — tam bela ovčica, ki se izogiblje solnca.

Bližali smo se Gorici. Tujec vprašuje po fronti. Radovedno zre skoz okno. Tu — tam še podrtija zadnji spomin na vojno — drugače vse novo,, vse dozidano.

Vlak je obstal. Vagon se je izpraznil. Kmalu potem nov pritek ljudi. Kričanje. Natakar teka po peronu in ponuja kavo, piva in kruha. — Dalje. Boječe se plazi vlak čez Sočo, nato pa švigne divje navzgor. Tik mimo nas se vije zelena kača navzdol. — Sv. Lucija.

Tu izstopiva s prijateljem in greva v koriero. Po prihodu osebnega vlaka, se dopolnijo prazni prostori in zdrčimo dalje. Veselo skakljamo na razbeženih sedežih.

Pot teče ob Idrijci, za nami se dviga bel prah. Okna žvenkečejo. Nekdo pravi, da je vroče. Ženska poleg mene široko zazeha, šla je v Rim prodajat čipke in že več dni ni pošteno spala. Natančno se vidi kako se bori pri njej zaspanost s klepetavostjo. — Kupčija se skoro ne izplača. Drago je v Rimu vse, vsak nič stane denarja, zraven tega pa še ta vožnja. Trgovci pa tudi ne plačajo vsega v denarju.

Ce bi se prodalo v Benetkah ali v Bolonji vsaj, potem bi že šlo, ampak trgovci tu nimajo denarja. Nato pripoveduje, kako so jo pred kratkim okradli v Gorici na tramvaju.

— Slap! — Koriera obstane. Tri, štiri ženske vstopijo, med temi mlado dekle z lepo spuščeno kito. Italijan, ki sedi poleg nje, je ves blažen. — Vročina vedno hujša. Prah se vali za nami. V korieri zavlada nekaj časa molk. Spet se oglasi njen glas, zopet pravi, kako so jo okradli. Sam tramvajski uslužbenec je moral biti. Sama sem bila na tramvaju, trenotek prej sem še čutila denarnico v žepu. Tisoč lir je šlo k hudiču in še več. — Zopet se je avto ustavil. Dva nova potnika sta stopila. Eden si je brisal pot in je javkal, da je toplo. Molk. Spet se oglasi ona. Spet pripoveduje, kako so jo okradli. Nečem poslušati in slišim bolje kot če bi napenjal ušesa.

Dolga, dolga je bila pot. Navsezadnje vendarle — Cerkno. Obdane s hribi, ki kličejo zgodnji mrak, se bahajo lepe hiše z malimi okni, s katerih žarijo nageljni in gorečke. Ena najlepših hiš je šola; tu stoluje Peternelj.

* * *

V gostilni na verandi smo čakali v treh na Peternelja. Naročili smo pijače in smo si zaman tolažili žejo. Šele ko so padle sence v dolino in nam je šel hlad s svojo mrzlo roko po hrbtenici je prišel Peternelj. Takoj je bil za mizo v živahnem razgovoru z nami, visok, mlad, v obraz skoro suh s potezami, ki napol izdajajo odločnost moža. Ves obraz pa so prevladovale oči. Mislim, da če bi zamižal in bi se mi vse njegove poteze razgubile, ostale bi še vedno oči, ki bi me gledale.

Govoril je mnogo in hitro, iz gneče besed naj izluščim nekaj stavkov, ki govorijo o njegovem delu in hōtenju.

— Kaj da delam? Mnogo časa sem izgubil s pevskim zborom, še večkrat ga uporabljam za orkester. Sam učim violin in klavir in posrečilo se mi je pridobiti toliko nadarjenega naraščaja, da sem sestavil orkester. Zdaj prirejamo že koncerte. Dobiček uporabljamo za nadarjene fante, ki jih pošiljamo na glasbeno šolo v Ljubljano. Tako se orkester vedno bolj izpopolnjuje. Zdaj igramo že Beethovna. —

Letos smo priredili tudi produkcijo, kjer je vsak učenec pokazal, kako je napredoval. Poučujem brezplačno, imam pa poleg skrbi, truda tudi svoj užitek. — Žarišče vsega mojega dela pa je intarzija, pri tem delu pretičim tudi po osem ur na dan. To pa seveda ne brez oddihov, zakaj poleg vsega ljubim še vedno življenje. —

— Od kdaj se pečaš z intarzijo? —

— Lahko bi rekel, da sem bil nagnjen k temu že od otroških let. Resnejše sem se začel pečati s tem pri vojaki. Bil sem v mizarški delavnici in sem se popolnoma priučil temu delu. Prišel sem tudi do različnih vrst lesa in tako sem imel najlepšo priliko poiskusi z intarzijo. —

— Ko praviš različnih vrst lesa misliš seveda na barvo lesa?

— Predvsem na barvo; vendar pa je odvisen sijaj lesa tudi od tega, kako je rezan. Da isti kos lesa ti dà celo čisto drugo nianso, če ga obrneš tako ali drugače. To je treba seveda vse poznati in s pridom uporabljati. — Začetkoma se mi je dogajalo, da sem vzel dva kosa lesa, ki sta bila popolnoma iste barve, po lakiranju šele sem spoznal, da je to različen les, kajti en kos je čisto izpremenil barvo. —

— Les lakiraš? —

— Saj res, povedal nisem, kako to delam. Najprej naslikam z oljnatimi barvami sliko na lepenko. Vrh te slike lepim drobce lesa, različne barve in velikosti kot jih pač slika zahteva. Nato pomažem ta lesni mozaik z vrelim mizarским klejem in ga stisnem s pomočjo močnih vijakov na mehko desko, da se drobci naravnost zarijejo vanjo. Ko se stvar posuši, odrgnem lepenko, ki je sedaj na vrhu in dobim obrnjeno sliko. Nato jo prevlečem s posebnim lakom, ki da lesu samo nekaj svetlobe, in stvar je gotova. —

— Pa mar ne čutiš oviranega poleta, ker so ti dane tako tesne meje, ko si navezan le na par vrst lesa?

— Nikakor ne! Lesa je na tisoče vrst. Jaz sam ga imam že veliko zalogo, in sicer najraznovrstnejšega: od čisto črnega do rdečega, rumenega in zelenega. Sicer pa s krbim vedno za izpopolnitev zaloge. —

— Pri komu pa si se šolal? —

— Šol za intarzijo sploh ni več. Intarzija je cvetela v 15. stoletju v Italiji, v 16. stoletju je prešla na Nemško in je polagoma propadla. Zdaj se z intarzijo nihče več resno ne peča. To me je začetkoma tudi plašilo. Rekel sem si: če se nihče več z njo ne ukvarja, je znamenje, da intarzija nima v sebi življenjske sile. Ali zdaj vem, da je intarzija propadla zaradi težke narave različnih vrst lesa? —

Predvsem zaradi tega. Sploh se je pečala intarzija po veliki večini z ornamentiko. Moja intarzija pa je čisto nekaj novega, že ker se bavim v pretežni meri s portretiranjem. Moje hotenje gre predvsem za tem, da pokažem, da se da v intarziji doseči vse ono, kar se da doseči v slikarstvu ali kiparstvu, da intarzija ni nikako igračkanka in nikaka potrata časa, ampak da je enakovredna sestra slikarstvu in kiparstvu. — Intarzija ima celo nekatere prednosti pred slikarstvom. Medtem ko izgubljajo barve pri slikah polagoma svoj blesk in rade oksidirajo, je barva pri intarzijski sliki nespremenljiva, poleg tega pa prihaja pri intarziji perspektiva in plastika vse drugače do veljave! Sicer pa se o tem lahko prepričaš sam. —

— Zakaj ne razstaviš svojih stvari?

— Par manjših intarzij sem razstavil poleg nekaterih mojih oljnatih slik v Gradcu. Kritika je bila zame zelo ugodna in po mojih stvareh so zelo povpraševali. Dve intarziji sem prodal v Ameriko in dobil sem tudi nekaj naročil za Nico. Zdi se mi, da stvar pojde. Zdaj mislim opustiti učiteljsko službo in začnem z vso vsmo delati. Pritegnil sem pomočnika, ki mi pomaga pri bolj grobem delu in zadnji čas sem iztaknil na Šentviški gori za slikarstvo izredno nadarjenega fanta, ki ga sprejemem v svojo šolo!

Obmolknil je. Sence so padle v dolino, polagoma je prihajala noč. Mrzle sape so zavele s hribov.

Zgodaj zjutraj sem vstal zdrav in svež in sem se napolnil v šolo k Peternelju. Razkazal mi je vrt, zaloge intarzijskega lesa, orodje, ki ga rabi pri delu in nato me je peljal v svojo delavnico.

V veliki svetli sobi je viselo na stenah devet po večini velikih slik, od katerih dve še nisti bili lakirani.

— Tu je portret moje žene, je dejal Peternelj in je pokazal na veliko sliko; a ni mu bilo treba praviti, zakaj ženo sem takoj spoznal. V mehki otožnosti je oživela pred mano. Čutil sem se, kako je mogoče podati z lesom to mehko razpoloženje izraza.

— Ta slika je moja najboljša, — je dejal Peternelj čez nekaj časa, — najrajši jo imam! —

Druga intarzija predstavlja žensko, ki leži napol razgaljena na divanu in je odeta s svileni obleko. Tu ne občuduješ obraza, ki je skoro brez duševnosti, pač pa se čudiš virtuoznosti, s katero je podana mehka svila obleke, po kateri lije svetloba v svetlem sijaju.

Peljal me je dalje mimo manjših portretov do še nedovršene slike.

— Vidiš, ta še ni lakirana, je dejal, — zato še nima pravega sijaja. Izdelal sem jo pred kratkim iz približno 10.000 lesenih drobcev. —

— In ta je moja zadnja, — se je ustavil pred drugo nekončano intarzijo. Slika predstavlja mlad par, ki se izprehaja po solnčni poti blizu gozda. In kakor sem občudoval pri prejšnji sliki solnčno ozračje, je prihajala pri tej sliki do čudovite veljave plastika.

Ogledoval sem si natančno tudi manjše intarzije in vsaka je imela kaj posebnega na sebi.

Tehnika ni pri vseh slikah enaka in kaže pot umetnikovega iskanja po najprimernejšem izrazu. Peternelj še ni na višku, še se išče, vendar njegov korak ne gre plaho v temno bodočnost, po jasni poti je usmerjen svetlim ciljem naproti.

Albert Širok.

Ruski pesniki in revolucija

Najboljši dokaz jasnosti, ki jo je doprinesla revolucija liriki, je vstvarjenje **Vjačeslava Ivanova**. Učen pesnik, zgodovinar antike je bil prej umljiv le nemnogim. Njegov umeten jezik, poln arhaizmov, je odbijal. Zato imajo nove pesmi preprosto obliko, globoko in matematično natančnost izražanja. «Zimski soneti» razodevajo strahote, katere vladajo v duši pesniku po noči, ko je soba-ledenica, ko izpremeni vsakdanja lakota in skrb za kurjavo človeka v troglodita. Sonet III:

Duševni mraz... Poševni daljni žar
solнца živega mi duh ogreva,
a ta v ledenem snegu nem gineva,
in bol mu poje kakor hud vihar.
Samo za drva naj ti bode mar.
Priprava kaše bodi konec dneva.
Zdaj spi, ker težek spanec to zahteva...
Zdaj spi, ker težek spaz-s.R.-pds
Grob večnosti ne zmeri se nikdar!
Studenc zmrznil vlage je živeče,
in ognja vir tekoči zledeni...
A mene — pod mrtvaško haljo ni!
Le vojniki moj kot suženj krsto vleče,
moj pravi jaz telo zdaj zapusti,
v daljavi magične si išče sreče.

Andrej Belj je posvetil revoluciji celo poemo «Vstajenje» (Hristos Voskresje), toda pri njem se ponašlja, kar smo videli pri Brjusovu. Ni več navdušenja iz l. 1905. Takrat se ni čustvovanje pesnika delilo. Bil je z delavci in revolucijo. Veselo je klical

v smrt, ker je bila smrt na mrzlem polju dolžnost pred «sirovo svinčeno» domovino. L. 1905. je dosegel izredne energične izrazitosti v sliki moskovskega pouličnega boja. Zato «Vstajenje» slika sedanjo revolucijo samo kot križanje. Vstajenje še ni in bogve, če pride pozneje. Do zdaj je oživelo le razpelo. Nam preostaja samo upati, da muka in kri nedolžnih odreši bodoče pokoljenje. S to mislijo gleda pesnik Golgota, kjer visi poleg Kristusa križana Rusija.

To pač je zdaj vstalo.

Zopet tam — iz trnja venci so,
zopet nam tu vislice neso
mrtvece, ki so na drogu obešeni.
Razbojniki in nasilniki — smo.

A. Belj bi se moral odreči samemu sebi, da bi se samozavestno vdal revoluciji in našel v njeni tragiki novo resnično življenje. Velik mojster besede je premalo elementaren. Filozofska in tudi zunanja ritmična rafiniranost mu je na poti. — Še bolj tragična je razdvojenost prezgodaj umrlega Aleksandra Bloka, kateri je tudi dosegel največji uspeh revolucijske poezije. Njegova krasna poema «Dvanajstero» je prestavljena v skoro vse evropske jezike. Vendar je prinesel uspeh pesniku samo vsestranske napade. Kar je najbolj čudno, se je očitala Bloku neiskrenost prav tako od boljševikov kakor od njih nasprotnikov. Da ostanemo nepristranski, moramo pomniti, da je živel v duši Bloka poleg navdušene mistične vere tudi tragično čustvovanje temnega kaotičnega življenja. — Vsebina «Dvanajstero» je neznaten ponočen dogodek. Dvanajst delavcev vrši varnostno službo za časa boljševiškega preobrata in pomaga tovarišu ob tej priliki kaznovati nezvesto ljubico. Pred nami se bliščijo posamezne lirične slike. Vulgaren motiv navadne «častuške» — poskočnice nam razodeva dušo rdeče garde. «Pa so šli vsi naši fantje — k rdeči gardi zdaj služiti. — K rdeči gardi zdaj služiti — drzno glavo položiti. — Ej, bridka ti usoda, — sladka naša pot. — Puške so avstrijske, — smo strgani povsod. — Vsem buržujem mi na kvar — netimo v krvi požar. — Naj vzplamti ves svet okrog. — V to pomagaj nam, ti Bog!» V največjo spotiko vsem kritikom je bil nepričakovan konec poeme. Dvanajstero moralcev koraka naprej ter strelja v temo, dasi nič ne vidijo, ker povsod slutijo sovražnikov revolucije. Toda pred njimi, s krvavo zastavo v roki, skrit v snežnem viharju in nedosegljiv za kroglje, gre ovenčan z belimi rožami sam Jezus Kristus.

Boljševiška revolucija tu ni zavržena popolnoma, toda niso utemeljeni očitki boljševištvu, pod katerimi je trpel Blok. Krvava sedanost je pesniku most v bodočnost. Že poprej je bil Blok razočaran v Evropi, katera je toliko let samo izrabljala Rusijo. V pesmi Skiti jo je vabil l. 1917. k mirnemu sodelovanju in v protivnem slučaju ji je grozil z maščevanjem ruskega naroda, ki zedini nauke evropske revolucije z azijsko skitsko elementarnostjo.

Padeč Kereškega in sramoten Brest-Litovski mir so bili Bloku začetek nove dobe. Poslušal je revolucijo «kakor godbo» in je zatrjeval, da se ne sme gledati na posamezne cvileče in napačne note v veččastnem zvonjenju svetovnega orkestra. — Toda krvavi valovi so pljuskali vedno višje, in Blok je premislil. Njegove predsmrtne poezije so polne samo-očitavanja. Piše o duševnih ranah, o krvavi megli, ki mu je zastrla oči, o prekletih dvanajstero in drugih brezštevilih, brez vere, vesti in sramežljivosti. Do sedaj poznamo samo odlomke te duševne drame. Primerno gradivo ne bo kmalu objavljeno. Vendar se

lahko reče, da je bil pesnik prestrog napram sebi. «Dvanajsteri» ostanejo sinteza temne ruske revolucije, stvar globljega pomena, nego je to mislil pesnik sam v svoji skromnosti. Njegovo nepristranstvo dokazuje poema sama. Res, da je osmešil buržuja, kateri stoji na križišču z nosom v ovratniku in pričakuje, kaj bo. Res, da je vtelesil star svet v garjevega psa, kateri je stisnil rep pred dogodki. Toda prav tako sarkastično je označenih tudi dvanajst apostolov novega evangelija, ki gredo skozi nemirno noč, razsvetljeno po pouličnih grmadah. Zasluzijo znak zločincev, sibirskih obsojencev. Blok jim vrže najhujši očitek, ki ga pozna Rus: da nimajo na sebi križa. «Razsaja veter in sneg leti. — Po cesti grl dvanajst ljudi. — Jermeni pušek črni so. — Grmade daleč luč neso. — Na tilnik kapo, čik med zobe, — in as na hrbet vsem skupaj gre! Brez križa, to pa! — Svoboda, svoboda! — Tra-ta-ta!

Kar se tiče novih struj ruske lirike, stojijo tu na prvem mestu takozvani **proletarski pesniki**. Revolucija jih je zedinila v privilegirano skupino, kateri je na razpolago več časopisov, predvsem moskovsko programno glasilo «Proletarska kultura». Slučajno ali ne, se ti zastopniki nove razredne lirike malo razlikujejo med seboj. Opevajo delavsko revolucijo, toda v nasprotju z Blokom in dr. ne vidijo v njej nič skrivnostnega in elementarnega. Za njih je to samo zgodovinska nujna oprostitvev proletariata. Umetniška vrednost proletarske poezije ni posebno visoka. Moči pesnikov so preslabi. Navdušenje dela pogosto vtis mrzle, prisiljene retorike. Njih umetniški program je boj za realizem proti simbolizmu in kultu osebnosti. Proletarska lirika ne zahteva krvi in maščevanja, sploh ne sovraži stare kulture, a povdarja, da je ona sad delavskih rok. V znani pesmi Gerasi-

movi zatrjajo proletarci, da so bili v Judeji, ko je poučeval Kristus ljubezen, da so oni položili kamne Partenona in piramid. Pri vseh zunanjih napredkih je značilno za to poezijo hrepenenje po prosveti in ponos na mogočen svet strojev, kateri nese luč v Rusijo. Kot vzorec omenim «Oktober», poemo Mih. Gerasimova, natisnjeno l. 1921. Vsebina pete kitice: Boljševiška revolucija, ki je zmagala v mestu, prebudi tudi vas. «Oktober potrka na plot, na perutih prinese spomlad. A skedenj kleči, moli, ne vidi, da je zabliskal ogenj. Zgrabil je nečesane lase, — zamajala se je glava — in glasno kriči: Ti, slamniki, vstani! Dosti je pred popovimi podplati! Spomlad je razcvetela v oktobru! — Oblasten in razločen doni glas po slami vasi.» — Sedma kitica iste poeme: «So mlini gromapolni — semleli našo bol, — spuste kot mlečne volne — njen prah na zvezde dol. — Veselje ni ugaslo, — kot živo srebro vid, — ker znamo, solčno maslo — v prsa si nalit. — Mastimo z žarki nerve, — da bo stroj krepak. — Se vzdigni ruski prvi — sovjetski, ti, orjak!» Ta kitica je zanimiva, ker nose formalne sledove vpliva simbolistov (Igorja Severjanina). Starejšina proletarskih poetov Demjan Bedni (avtor številnih napisov, sovjetskih spomenikov) tudi predbaciva mladim tovarišem, da so se preveč navzeli dekadentstva od «roja čmrlejev: Brjusova, A. Belega in dr.» Drugi proletarski pesniki skrbijo tudi za novo simboliko. Vasilij Kazin opisuje napr. ulico, bleščeco po dežju ter se poslužuje primere lakiranih golenic. Ta čevljarska slika je bolj originalna nego stare olimpijske simbolistov. Prepričanosti značilne za pesme Gerasimova ne najdemo v mnogih sorodnih pesnikih, ki tvorijo v sedanjih Rusiji takozvano erarično literaturo.

(Se nadaljuje.)

Književnost in umetnost

Franjo Žgeč:

Problemi vzgoje najširših plasti našega naroda.

Med modernimi intelektualnimi smermi prevladujeta predvsem dve struji, ki sta najbolj karakteristični za današnje prehodno periodo, v kateri se nahaja človeštvo in njegova kultura. Obedve struji sta izraz nervoznega iskanja modernega meščanskega intelektualca — posledica razpoloženja, ki ga ustvarja v posameznih ljudeh tako ogromen socialni proces, kot je razpad kapitalistične družbe, njenega gospodarskega ustroja, čigar razvoj je človekovo mentaliteto in ideologijo že itak tako neizmerno zrevolucioniral, da je bila reakcija z ene strani neizbežna. To opazujemo predvsem pri prvi izmed teh dveh struj, ki si je pridobila med intelektualci današnje Nemčije ogromnega razumevanja, prišla je «v modo», kar jo spriči sedanjega položaja v Nemčiji povsem naravno in razumljiva: karaterizira jo v prvi vrsti pesimizem, težnja za resignacijo, ki ostaja še edini izhod iz ravnotežja padlemu nemškemu inteligentu. Dela Keyserlinga in Spenglerja, dveh modernih nemških filozofov, ki sta potegnila za seboj velik del mlajše nemške meščanske inteligence, pomenjajo v bistvu na filozofijo prejasen razpad kapitalističnega gospodarstva v Nemčiji. «Kdo ve,» — piše Spengler v svoji znameniti knjigi «Der Untergang des Abendlandes» — «da obstaja med diferencialom in dinastičnim državnim principom v dobi Ludovika XIV., med antično državno obliko mesta Polis in evklitsko geometrijo, med prostorno

perspektivo zapadnega oljnega slikarstva in zmagi nad prostorom potom železnice, telefona in orožja na daljavo, med kontrapunktično intrumentalno muziko in gospodarskim kreditnim sistemom globoka skladnost forme?» Ko analizira v nadaljnjem Spengler propad dosedanje «zapadne» kulture, prihaja do zaključka, da se mora človek udati nekaki idealistični resignaciji, v kateri je skrajni skepticizem združen z mističnim občudovanjem vzhoda in njegovega pesimizma. In kdo ve, da obstoja med to Spenglerjevo filozofijo in gospodarskim polomom nemške buržuazije, med razpadom kapitalistične družbe — ne le globoka skladnost forme, ampak globoka skladnost bistva, vsebine? — Na drugi strani pa skuša druga struja kolikor mogoče globoko analizirati bistvo današnje socialne razdvojenosti, se ne udaja pesimizmu, ampak se približuje bolj in bolj proletarskemu pokretu, v katerem vidi logično kontinuiteto dosedanjega razvoja človeštva in njegove kulture. Ta pokret, ki ima mnogo zdravega na sebi je bil organiziran v «Clarté», organizaciji, ki je obsegala in združevala vse, kar je ostalo dobrega in lepega od stare meščanske kulture in sposobnega, da zavzame svoje mesto in sodeluje v veliki socialni revoluciji delavskega razreda. Danes šteje — sicer pičlo — število intelektualcev, ki so našli v sebi toliko duševne sile, da kljubujejo vsem zaprekam, ki jim jih stavlja na pot vladajoča reakcija.

Žgečevo knjigo predstavimo lahko kot prvi **poskus** moderne slovenskega inteligenta, da se poglubi v moderne socialne probleme, ki zanimajo danes ves svet. Kajti med intelektualci na Slovenskem je bilo sicer nekoliko ljudi, ki so se predali proletarskemu prokretu, a teh ni mogoče več prištevati

kakemu intelektualnemu gibanju, kot je bilo n. pr. «Clarté». Kajti kdor se preda proletarskemu pokretu, mora nujno prekiniti vse stike z vladajočim meščanskim svetom, dočim pa pomenja ta struja pokret moderne eminentno meščanske inteligence, ki skuša proletarsko gibanje le razumeti in se mu ne približati. «V času, ko se razredni boj približuje svoji odločitvi, zadobiva razpadanje vladajočega razreda tako rezek in tako kričeč značaj, da se manjši del vladajočega razreda pridruži revolucionarnemu razredu, kateremu pripada bodočnost.» (K. Mart — Fr. Engels: «Komunistični manifest»). Da Žgeč še ni prekinil vseh stikov z meščansko družbo, vidimo že na prvi pogled iz dejstva, da je knjiga odklikovana s kraljevske svetosavske nagrade in da je našla najugodnejšo kritiko celo v najreakcionarnejših časopisih Slovenije. In — da ne ostane pri teh površnih argumentih, — ki sem jih le mimogrede omenil — zahteva knjiga s stališča revolucionarnega marxisma stroge kritike.

Avtor si je izbral za polje svoje razprave in svojih študij pedagogiko, vedo, ki prihaja pri socialno-kulturni diferenciaciji današnjega človeštva, kot ena izmed najvažnejših in najkompliciranejših ved, med prvimi v ospredje. Kajti pedagogika je nauk o vzgoji in vzgoja je «razvijanje vseh produktivnih sil teh (najširših) plasti in predeterminiranje njih hotenja na rešitev nalog današnje dobe.» To se pravi, da mora biti že pri definiciji vzgoje, kakor jo je avtor sam podal, jasno, da trči že tu pedagogika na problem razredne diferenciacije, preko katere absolutno ne more. Jasno je, da moremo govoriti odslej le o meščanski in proletarski razredni vzgoji, kajti meščanstvo bo danes «razvijalo vse produktivne sile najširših plasti» v smislu svojih produkcijskih interesov in bo «predeterminiralo njih hotenja na rešitev nalog današnje dobe», po svojih idejnih principih, nalog, ki so za meščanstvo bistveno različne in popolnoma nasprotno nalogam delavskega razreda. Vzgoja postaja s tem eden najvažnejših problemov razrednega boja in eno najvažnejših sredstev v tem boju v rokah enega ali drugega razreda. Žgeč, ki prav dobro loči naloge vzgoje v statični dobi od nalog vzgoje v dinamični, t. j. revolucionarni dobi, gre površno mimo problema razredne diferenciacije pri pedagogiki in s tem zagreši napako, ki je odločilna za vsa ostala njegova izvajanja. S tem, da vzgojo na ta način posploši in jo postavi nekako izven razredov, ali vsaj ne dovolj ostro začrta meje med vplivi razrednih činjenic nanjo, gotovo ne more dovolj ločiti pri praktičnih izsledkih, med vzgojnimi nalogami današnje dobe in onimi bodoče družbe ter prehaja na ta način v premnogih slučajih v reformizem in utopizem, kljub temu, da ohranja pri analizi gospodarskih in socialno-političnih problemov kolikor toliko revolucionarno marxistično stališče. Za cilj vzgoje postavlja «samostojnost, produktivnost, socialni čut in značaj vseh posameznikov», s čemer se proletarska vzgoja «vzgoja najširših plasti našega naroda» in tudi drugih narodov, nikakor ne more zadovoljevati. Seveda je ta cilj tako splošen, da si ga moremo na najrazličnejše načine razlagati. So to duševne vrednote, ki bi bile navidezno skupne stremljenjem najrazličnejših razredov. Ali kdo bo tajil, da se socialni čut meščanstva razlikuje in sicer temeljito razlikuje od socialnega čuta delavskega razreda? Žgeč sicer priznava, da se marsikaj, kar bi bilo sicer neizogibno potrebno, ne bo izvršilo, ker ni v interesu vladajočega razreda, ki noče razvoja, ki hoče, da ostane vse, kakor je bilo ali kakor je dane.» A priznava le za «marsikaj», kar je zelo nedoločeno in nepredeljeno, tako, da ne moremo na-

tanko vedeti, katere cilje naj si postavi vzgoja (kateri?) danes in katere šele za prihodnost. Kjer pa nejasno to omenja, so zaključki že a priori napačni, ker temeljijo na napačnem pojmovanju osnovnih problemov vzgoje z ozirom na razredne činjenice, na razredni boj. Isto velja glede vzgojnih vprašanj z ozirom na razliko med industrijskim proletariatom in kmetskimi prebivalstvom, razliko, ki je sicer sijajno analizirana — in pa z ozirom na propadanje družine, ki je sicer tudi pravilno in dobro podano. Tudi v vprašanju etike Žgeč ni dosleden — sicer je to vprašanje, ki je zelo ozko spojeno s pedagogiko in se mora diferencirati spričo razrednih in socialnih problemov, ob katere trči takoj v začetku.

Toliko, kolikor se tiče osnovnih problemov podanih v tej razpravi. Glede ostalih postranskih vprašanj, ki so v knjigi zelo izčrpno podana in analizirana in ki gotovo prinašajo mnogo novih misli, velja v glavnem to, kar sem že omenil, da so napačna, v kolikor temeljijo na napačni podlagi, na katero postavlja Žgeč vzgojo sploh. — Knjiga je zelo priporočljiva, ker podaja kljub vsem napakam mnogo novega, ker odpira slovenski inteligenci, posebno slovenskemu učiteljstvu v Jugoslaviji mnogo novih problemov, ki jih bo moralo rešiti, ker mimo njih ne bo mogoče dolgo več hoditi. Čas je, da se začne tudi slovenska inteligenca zanimati za vprašanja, ki so dandanes aktualna, ako noče, da jo bo naprej drveči voz napredka povozil in pustil obležati na cesti. Žgečeva knjiga pomenja prvi korak k zdravemu pokretu slovenske inteligence, ki se skuša poglobiti v socialna vprašanja in se približati proletarskemu gibanju in zna služiti čisto gotovo v to, da uvede v studij teh problemov zlasti učiteljstvo.

VI. Martelanc.

Vatroslav Jagić.

Držimo umesnim da i naš «Uč. List» barem ukratko štogod reče o tom našem slavenskom učenjaku prvoga reda, koji je nedavno, 5. julija o. g. preminuo u Beču u starosti od 85 godina. Rodio se u Varaždinu g. 1838., kamo mu bi odvezeni smrtni ostanci i pokopani. — Bio on rodom Hrvat, ali se svojim znanstvenim radom na polju filologije istaknuo ne samo kao Hrvat nego i kao Slaven. Po našem mnenju nije bio taj naš veliki umnik političar zanatod, ali je svojim ogromnim radom na polju lingvistike udario temelje hrvatsko-srpskom posvemašnjem ujedinjenju, a sa svojim proučavanjem naše hrvatske i srpske tradicionalne književnosti sa sveslavenskom i uopće svjetskom, on moralno (kulturno) zbliži sva plemena slavenska.

Prve godine svoega roda kao mladi profesor (od g. 1860.—1870.) proboravi u Zagrebu, gde je stupio u užu prijateljski i kulturni doticaj sa tadašnjim velikanima misli i nauke, «sa Strossmayerom, Račkijem i sa Srbom Daničićem, koji su bili inače predstavnici jugoslavenske misli. Daničić bio je znamenit filolog Miklošičeve škole. U naučno-književnim odnosajima bio Jagić sa Slovenskim učenjacima: s Macunom, Erjavcem i Tošekom. Čim stiže Jeglič u Zagreb nakon univerzitetskih nauka, izredne stroškove spreme u klasičnoj i slavenskoj filologiji, obdaren kritičnim duhom i golemom reprodukcijom ideja dade se umah na rad da udari temelje narodnoj filološkoj nauci. Tada tu niče misao da se osnuje akademija u Zagrebu. Mnogi nisu mogli razumeti, ni verovati da je njezin osnutak moguć. Da Jagić dokáže protivno, osnuje u društvu s Račkijem i Torbarom i Bogiškem najbolji naš književni i strukovni list «Književnik» kojim je on udario temelj

našoj «Jugoslovenskoj Akademiji», što se zaista i ustanovi pomoću velikog Strossmayera. Tu je stekao Jagić sa svojim opsežnim i temeljitim znanstvenim radom veliki glas učenjaka akademika svetskog glasa, što nije rado gledala tadašnja mađarska vlada, zato ga jednostavno bez razloga i motivacije istera iz profesorske službe. Pozva ga Moskva, gde postade sveučilišnim profesorom i članom Petrogradske akademije. Tu se Jagić razvio u potpunog učenjaka slavenskog i svetskog. Od hrvatsko-srpskog filologa tu postade sveslavenski filolog i pisac. On je tu, mimo grede spomenuto, strogo metodom rada i kritike dokazao (proti Miklošiću), da se jezik naših starih spomenaka govorio između Soluna i Bugarske, a ve u Panoniju. Dokazao je nadalje, da je glagolica Ćirilovo pismo, a iza nje da se razvila ćirilica.

Kao se u Berlinu podignu katedra za slavistiku, tamo bi pozvan Jagić. Tu oseti potrebu osnutka glasila za slavistiku. Tako nikom u Berlinu na nemačkom jeziku «Archiv für slavische Philologie», koji je izlazio 30 godina do g. 1915. To je zbilja bio arhiv, riznica sveslovenske filologije i literarne historije. Po Jagiću i Arhivu upozna nas ceo znanstveni svet. — Iza Miklošića postade Jagić profesorom na bečkoj univerzitetu. Tu nastavi svoj rad, izdavajući opsežne radnje. Tu mu ujedno sinu sretna misao, da uz suradnju slav. učenjaka izda Petrogradska Akademija «Slavensku enciklopediju» na ruskom jeziku, kojoj će on biti redaktorom, a imala bi obuhvatiti 30—40 knjiga. To je imalo biti jedno od najepohalnijih dela što ih poznaje kulturni svet! Izašlo su nažalost samo 4 velike knjige, od kojih dve su Jagićeve. Rat i smrt njegova pokopale su epohalno delo. — Pok. Jagić bio je jedan od najgenijalnih umova, što ih je uopće dalo čovečanstvo. Čoveku stane pamet pri pomisli, koliko je on sve napisao. Njegov životopisac veli,

da je slavni pokojnik toliko toga napisao, da bi to bilo dosta za jednu Akademiju u 50 godina, u kojoj bi radilo 50 učenjaka. On je sve to napisao u 50—60 godina svoga života, a sve njegovo ima vrednost prvoga reda u znanosti. On je naša hrvatsko-srpska slava i ponos, on je dika slavenska! Slava mu!

«Kraljica palčkov». Naš tov. Josip Ribičić, urednik «Novoga rodu», je izdala novo delo, mladinsko igro, ki je nadaljevanje mnogih igrane «V kraljestvu palčkov», vendar obenem samostojen dramski proizvod. Knjiga, ki jo je založilo goriško učiteljsko društvo o priliki svoje petdesetletnice, je tudi tiskarsko lepo prirejena. Ckrašena je s tribarvnimi, modernimi lesorezi Avg. Černigoja. Delo ima glasbeno vložke, ki jih je uglasil Marij Kogoj. — «Kraljico palčkov» bomo podrobneje ocenili.

Zvezna tiskarna in knjigarna v Ljubljani je pričela izdajati «Splošno knjižnico», ki bo obsegala vse panoge književnosti, med temi posebno: leposlovstvo, dramske in mladinske spise, znanstvo, strokovne vede, umetnost, zbirko zakonov in naredb in razne druge. Nekaj zvezkov je že izšlo:

Ivan Albreht: Ranjena gruda, izvirna povest, broš. 12 Din.

Rado Murnik: Na Bledu, izvirna povest, broš. Din 16.

Ivan Rozmat: Testament, ljudska drama, broš. Din 12.

Cvetko Golar: Poletno klasje, izbrane pesmi, broš. Din 20.

Franc Milčinski: Gospod Fridolin Zolna in njegova družina, veselomodre humoreske, broš. Din 8.

Nova zbirka moških zborov. Josip Pavčič. Založila Glasbena matica v Ljubljani. Cena 10 Din.

ŠOLSKE VESTI

Na naslov gospoda Karla Rubbia, prinašajo listi ostre članke radi njegove slavne okrožnice. Očitajo mu, da se pusti izrabljati, kjer bi ne bilo treba, ker je z njegovo službo okrajnega nadzornika nezdravljiv poklic priganjača za ta ali oni sindikat. Poudarjajo, da bi se morala učitelju že kot vzgojevalcu pustiti državljanska svoboda, ker brez nje ni človeškega dostojanstva. Ker je šola in izobrazba otrok tudi zadeva staršev, ki so davkoplačevalci, ne bo nikdar nikomur popolnoma uspelo, da bi napravil iz učiteljev lakaje in marionete. Mogoče jih je strahovati, a od tega ne bo imel nihče koristi, zakaj tudi strahovanje večno ne bo mogoče. Učitelji, ki jih nadzorniki podijo v sindikate, ne bodo v njih nič več in nič manj kot mrtva teža, mrliči, ki bodo vedno globlje vlekli organizacij, v katero so siljeni vpisati se, če nočejo na cesto. Izgleda, da je treba učiteljske vrste čim najbolj razredčiti in izčistiti, zato se je gospod Rubbia poslužil nenavadnega sredstva, potiskati učiteljsvo na politično torišče, v strankarski vrvež. Nima mo ničesar proti temu; dvomimo le, da bi bila to najpripravnejša naloga za šolske nadzornike. Če začnemo s politično pedagogiko, se ne bodo smeli čuditi, ako jim bo učiteljsvo sledilo. Vendar moramo povedati, da ne bo nadzornikom nič bolj ubilo strokovnija avtoritete kot to, da se lotijo najnehvaležnejšega posla, strahovanja učiteljsva radi nenavadne stvari, kako naj — boljše varuje svoje moralne in gaotne stanovske koristi. —

Prišel je čas paradoksizmov. Počakali bomo, da vidimo, kakšne cvetke bo pognal. Upati je, da doživimo marsikaj, saj je življenje vedno bolj pisano. Predvsem se gospodom nadzornikom odpirajo vedno širja polja delovanja in udejstvovanja.

NASI GROBOVI

† Franc Sovdat. Dne 9. t. m. je smrtno poneščen blizu Kamnega pri Kobaridu naš tovariš Franc Sovdat, učitelj v Zalazu pri Tolminu. Pokojni je že tretji, ki nam ga je v kratki dobi iztrgala smrt izmed najmlajših na Tolminskem. — Zadetim staršem in sorodnikom izražamo sožalje ob nenadomestni izgubi!

† Anton Miklavič. Le tri dni za pok. Sovdatom je šel od nas tov. Anton Miklavič, učitelj v Tolminu. Dne 12. t. m. ga je zadela na sprehodu kap, našli so ga mrtvega. Naše sožalje preostalim, pravi učiteljski rodbini!

LISTNICA UREDNIŠTVA.

Kolci E. S. Izvolite mi dobrotom odgovoriti na moje pismo, da budemo na čistom glede ove mistifikacije o kojoj mi pisaste. Bratski pozdrav. —

Kol. M. Z. Tek iza Vašeg ispravka obelodaniti ćemo Vaše pismo u celosti, a onda — stop. —
DJAČKA MATICA. Molim svoje hrvatske kolege i kolegice u Istri, da se učlane u ovo dobrotvorno društvo, te da ga podopru moralno i materijalno, eda nam naša učeća mladež uzmožne uzdržavati se na naukama, te postati zdrava i poletna.

V. Šepić.